

Meer routes voor leren en ontwikkelen

Een ontwikkelingsgerichte aanpak voor thuiszitters

Het Initiatieven Collectief

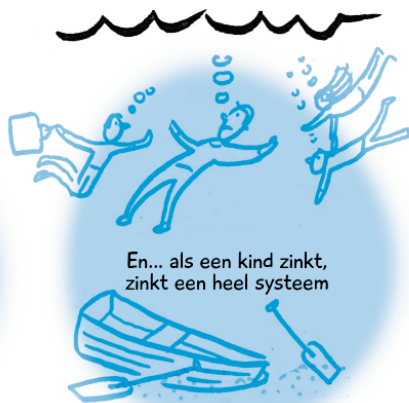
Het Initiatieven Collectief is een bijzondere samenwerking tussen verschillende initiatieven verspreid over de provincies en een aantal mensen vanuit hun functie bij de overheid, Gedragswerk en Movisie. Wat ons verbindt is het geloof dat ieder kind, iedere jongere recht heeft op ontwikkeling en dat hier meerdere routes voor nodig zijn. Wat ons verhaal sterk maakt is dat het gefundeerd is op onze ervaring in de praktijk. De basis van onze bijeenkomsten is geweest het rapport [Leren van thuiszittersinitiatieven](#). Het uitgangspunt is:

Ieder kind heeft recht op ontwikkeling. En dus moeten er plekken zijn om dat recht op ontwikkeling in de praktijk waar te maken.

Er zullen in het onderwijs altijd kinderen zijn die overboord vallen en die thuis komen te zitten

Dit betreft 5% van de kinderen in Nederland. Deze kinderen varen een ongewisse route in de mist.

En... als een kind zinkt, zinkt een heel systeem

Hoe kunnen we de oplossingen die de initiatieven bieden, borgen en duurzaam beschikbaar maken?

Tijdens het overleg met de werkgroep onderwijs-zorgarrangementen is afgesproken dat wij onze opbrengsten met hen delen. Hier gaan we in op de onderwerpen om welke kinderen/jongeren het gaat, welke nieuwe routes initiatieven hebben ontdekt, die deze kinderen en jongeren verder helpen in hun ontwikkeling.

In dit document komen deze onderwerpen aan bod:

- 1 Mismatch vraag cliënt en aanbod professionals
- 2 Om welke jongeren en kinderen gaat het?
- 3 Beschermd leren: de ontwikkelingsgerichte aanpak
- 4 Waar lopen de initiatieven tegenaan?
- 5 Aanbevelingen uit de verschillende rapporten
- 6 Komen tot een duurzame ontwikkelingsplek voor ieder kind

1 Mismatch vraag cliënt en aanbod professionals

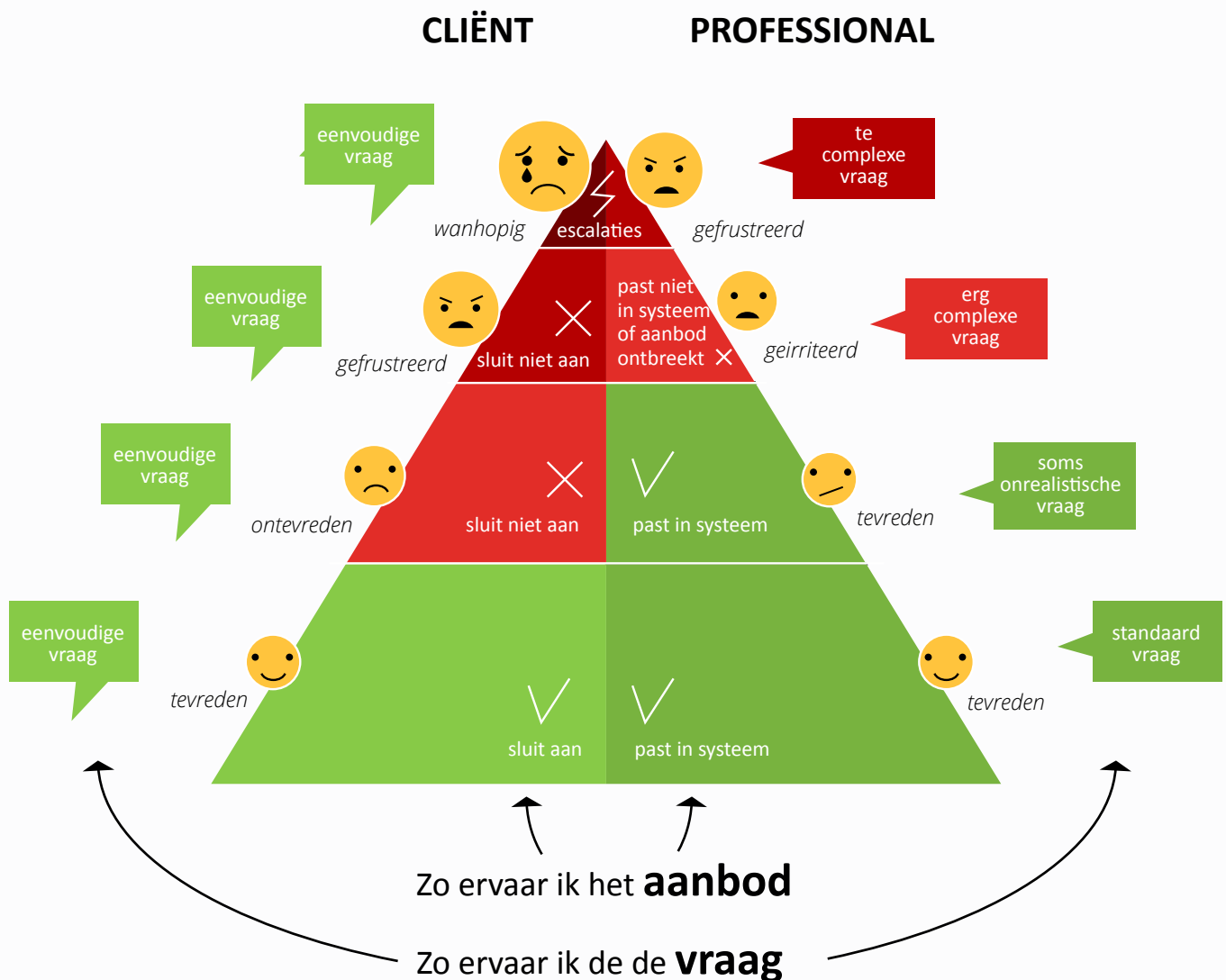
De thuiszittersproblematiek wordt gezien als een complex fenomeen. Vanuit OPaZ (Programma Ondersteuning Passend Zorgaanbod, een initiatief van het ministerie van VWS) is een belangrijke constatering geweest dat de vraag vanuit het perspectief van de cliënt niet ingewikkeld hoeft te zijn. Complexiteit ontstaat vaak doordat het gangbare aanbod geen goed antwoord biedt: de vraag 'past' niet in het systeem.

Binnen OPaZ werd gewerkt met een pyramide model om de passendheid van aanbod inzichtelijk te maken. Op basis van dit model is onderstaand model gemaakt. Hieruit wordt duidelijk dat er niet altijd overeenstemming is tussen wat vanuit 'het systeem' als passend wordt ervaren en wat de persoon of het gezin om wie het gaat als passend ziet. Dit geldt ook voor de passendheid van onderwijs en zorg voor een thuiszitter.

Passend aanbod? De mismatch tussen cliënt en professionals

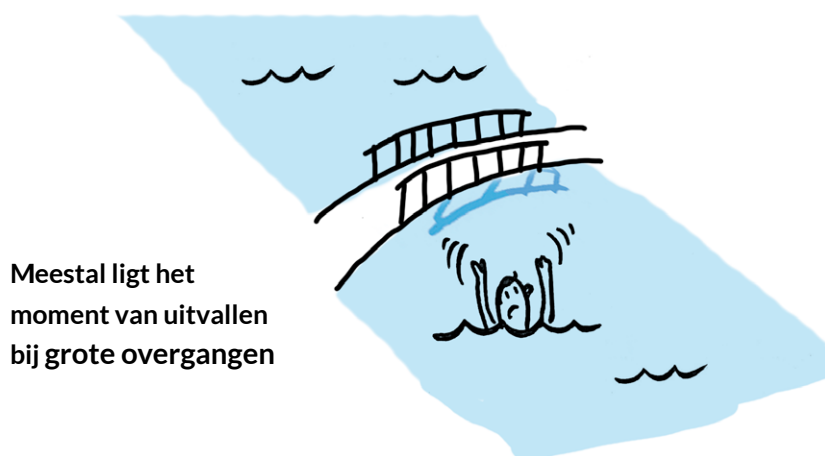
Vanuit het perspectief van de cliënt hoeft de vraag niet ingewikkeld te zijn.

Complexiteit ontstaat vaak doordat het gangbare aanbod geen goed antwoord biedt: de vraag 'past' niet in het systeem.

2 Om welke jongeren en kinderen gaat het?

De kinderen en jongeren die een plek hebben gevonden bij de initiatieven zijn behoorlijk verschillend. De overeenkomsten zijn dat het primair om kinderen gaat die op een of andere manier niet passen en die vaak in een keten van gebeurtenissen zijn geraakt waardoor het perspectief op het volgen van regulier of speciaal onderwijs niet meer mogelijk is. Het gaat in sommige gevallen om kinderen die al vroeg in hun leven te maken krijgen met uitval. **Meestal ligt het moment van uitvallen bij grote overgangen:** van groep 2 naar groep 3, van onder- naar bovenbouw, van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs. Ook de overgang van regulier naar speciaal onderwijs verloopt voor veel jongeren niet vlekkeloos en kan aan de basis liggen van de uitval.

De initiatieven geven aan dat de kinderen die bij hen terecht komen vaak al veel verschillende plekken bezocht hebben voordat ze bij hen terecht komen. De kinderen beschrijven zij in termen als burn-out, uitgeput, en moedeloos. Veel kinderen hebben de link met een leven van regelmaat verloren. Velen hebben ervaringen met depressie of uitputting, ze zijn murw geworden. De jongeren zijn uitgevallen bij onderwijs én bij zorg.

Volgens de initiatieven is het niet zo dat bepaalde kenmerken van het kind perse de oorzaak is van het uitvallen, omdat er ook veel kinderen met dezelfde kenmerken zijn die het wel redden binnen het regulier of speciaal onderwijs. Er wordt verwezen naar een combinatie van in het kind gelegen factoren en omgevingsfactoren. De initiatieven beschrijven de jongeren op verschillende manieren, in een combinatie van onderstaande perspectieven:

Kinderen/jongeren die bij de initiatieven terechtkomen hebben vaak:

- **opvallend gedrag:** internaliserend, externaliserend, crimineel gedrag, gedragsmoeilijk
- **allerhande diagnoses:** autismespectrum, adhd, ontwikkelingsstoornissen
- **talenten;** hoogbegaafdheid, hoogsensitiviteit
- **klachten;** overbelast, trauma's, prikkelgevoelig, burn-out, uitputting
- **ervaringen:** veel faalervaringen, pesten, niet passen-ervaring
- **behoeften;** rust, licht, veiligheid, vertrouwen, mogen zijn zoals ik ben

Bij veel initiatieven zijn de jongens in een ruime meerderheid.

3 Beschermd leren: de ontwikkelingsgerichte aanpak

De meeste initiatieven beschrijven de eerste periode na aanmelding van de jongere als een periode van 'uitzitten': de jongeren het gevoel geven dat ze er mogen zijn en het opbouwen van (zelf)vertrouwen. De initiatieven zijn niet probleem-georiënteerd. Ze kiezen niet een eventuele diagnose van een jongere als startpunt. De jongere is zélf het startpunt: het gaat erom aan te sluiten bij de realiteit van de jongere op dat moment en vandaaruit te onderzoeken waar ontwikkelmogelijkheden zitten. Dat vraagt van initiatieven creativiteit in het zoeken naar een weg. Bij iedere jongere weer opnieuw.

De initiatieven bieden de jongeren een gevarieerd aanbod. Veel organisaties werken volgens een bepaald stappenplan of ontwikkelmodel. Vaak maken een ontwikkel/onderwijs- en een zorgcomponent deel uit van het aanbod. Hoe dat precies vormgegeven wordt, verschilt per initiatief.

De initiatieven bieden in ieder geval:

- Rust, tijd, ruimte, herstel, zelfvertrouwen, veiligheid.
- Aansluiten bij waar het kind is, het kind zien zoals het is, niet zoals het zou moeten zijn, talenten herkennen, gevoel dat ie er toe doet.
- Veilige openingen maken, koersen op optimale ontwikkeling die bij hem of haar past, zoeken naar nieuwe wegen, een plek in de maatschappij.
- Onvoorwaardelijkheid, niet opgeven
- Samenwerking met het hele gezinssysteem

In het [Rapport Maatwerk in leren en ontwikkelen](#) (november 2020 OPaZ / VWS) wordt bovenstaande nog wat meer uitgewerkt: Belangrijk is om uit te gaan van de éigen ontwikkeling en die is niet fout of gestoord. Het is een ontwikkeling die in de juiste context net zo goed in balans kan verlopen als bij kinderen met een meer gebruikelijke ontwikkelingsvolgorde. Die juiste context ontbreekt echter vaak omdat de omgeving, op zich begrijpelijk, verwacht dat het kind hetzelfde (sociale) gedrag laat zien als leeftijdsgenoten. Daar is de opvoeding, school en de hele samenleving op ingericht. Als de sociale druk groot is, raakt de eigen ontwikkeling van het kind verstoord en dan kan het gedrag flink escaleren.

De kunst is om steeds te zien welke ontwikkelstappen het kind al heeft gemaakt en waar het aan toe is. Nieuwe ontwikkelstappen kunnen door de omgeving gefaciliteerd worden door veiligheid te bieden, het kind vertrouwen te geven dat het zichzelf mag zijn, door hem zelf te laten ervaren en – zeker bij cognitief sterk ontwikkelde kinderen – mentale inzichten te geven. Als een kind vaardigheden moet leren waar hij vanuit zijn eigen ontwikkeling nog niet aan toe is, ontstaat stress en blokkeert de eigen ontwikkeling. Het kind leert dan misschien wel dingen te doen die de omgeving verwacht, maar dat leidt tot gedragsproductie in plaats van een intrinsieke ontwikkeling waar het kind verder op kan bouwen. Kinderen die voortdurend gedrag leren produceren, ervaren doorgaans veel stress en kunnen daardoor vastlopen in het onderwijs en/of de zorg.

[Buitendelijntjes.pdf](#) (november 2020 Number5 Foundation) is een verslag van gesprekken met kinderen/jongeren en ouders over hun thuiszitterssituatie. Daarin is de conclusie dat:

Een goede begeleiding begint met een basishouding van empathie en nieuwsgierigheid naar ieder kind, iedere jongere.

Wat heb je nodig om gelukkig te zijn en te kunnen leven op een manier die bij je past? Wat zijn je dromen en wensen voor de toekomst? Wat doet de plek waarin je leeft en leert met je? En wie bepaalt hoe je je op school voelt en gedraagt en hoe het gaat met je schoolprestaties? Het streven naar maatwerk is lastig te rijmen met de aannames, labels, stempels, doelgroepenaanpak, signaleringen en categorisering die nu de interventies en afspraken bepalen. Open vragen te stellen en tussen de regels door luisteren naar behoeften. Zonder waardeoordeel, maar wél door gedachtesrichtingen voor oplossingen te lezen. En, ontwikkel oplossingen altijd in samenspraak mét de mensen om wie het gaat. Dit bevestigt de bevindingen in het OPAZ rapport.

4 Waar lopen de initiatieven tegenaan?

Bij alle initiatieven speelt de vraag in welk domein ze zich bevinden: zorg of onderwijs?

Algemeen wordt ervaren dat voldoen aan de vaak strijdige regelgeving een onmogelijke opgave is. Ook al wordt er gezegd dat binnen de regels veel kan, als puntje bij paaltje komt blijkt dat niet de ervaring van de initiatieven.

Waar wringt het?

Als een kind in een situatie van uitvallen terecht komt, is het vaak diffuus wie het eigenaarschap van de problematiek op zich neemt: de school, het samenwerkingsverband, de zorg of het wijkteam.

Vaak zijn het vooral ouders die op zoek gaan naar oplossingen. Diverse initiatieven karakteriseren het zoeken in verschillende domeinen als 'het niet weten'. Vanuit de verschillende domeinen zijn er verschillende blikken, gereedschappen, interventies, verschillende wettelijk kaders voorhanden om de situatie te benaderen. Deze sluiten lang niet altijd op elkaar aan. En het roept vragen op als: Is een beetje dwang nu nodig? Is zorg voorliggend? Hoe gaan we om met depressie, et cetera.

Veelal ontstaat er vervolgens eerder een overdaad dan een tekort aan plannen: er komt veel nadruk te liggen op organiseren en oplossen, op plannen vanuit verschillende domeinen. Vaak volgt ook controle op de resultaten, die in de praktijk vooral door de ouders gerealiseerd moeten worden. Dat legt vaak een ontzettende druk op de ouders. Zij komen in rollen die ze vaak niet willen en ook niet kunnen waarmaken: leraar, ondersteuner, hulpverlener, controleur, opvoeder. De rol als ouder komt daarbij vaak in het gedrang. Dit alles leidt regelmatig tot overbelasting en wanhoop bij ouders.

In de ondersteuning wordt nogal eens een tekort aan empathie signaleerd. Vaak wordt het niet functioneren van een kind op een of andere manier ook als belastend voor professionals ervaren. Meest fundamenteel bij dit soort complexe situaties is de onderliggende vraag: wat is voor dit kind in deze situatie haalbaar? Om die vraag te kunnen beantwoorden moeten betrokkenen niet langer uitgaan van wat normaal en gewenst is, maar echt maatwerk leveren, dus bekijken: wat kunnen gewenst is, maar echt maatwerk leveren, dus bekijken: wat kunnen we nu van dit kind vragen?

Initiatieven lopen tegen vraagstukken bij hun organisatieontwikkeling aan:

- **Financiering en contractering** rond krijgen is een groot issue. De initiatieven hebben met allerlei vormen van contracteren en financiering te maken. Sterkere initiatieven hebben vaak iemand vrijgemaakt die zich goed een weg weet te banen in het complexe financiële en wettelijke verhaal
- De vraag tot **welk domein** je behoort (onderwijs of zorg of jeugdhulp) speelt bij alle initiatieven een grote rol. Het lijkt een herhaling van de problematiek die de deelnemers en hun ouders ervaren.

- Er zijn **geen formele toegangswegen** tot de initiatieven, het zijn vaak unieke trajecten. De initiatieven moeten zichzelf een weg banen.
- Veel initiatieven ervaren **roadblocks** in hun ontwikkeling. De **kwaliteitsvraag** is hiervan een belangrijke.
- De initiatieven zitten regelmatig aan complexe overlegtafels met vele partijen. Hoewel zij vaak degenen zijn die, naast ouders, het meest intensief met de deelnemers omgaan en veel weten, is het soms **lastig om positie in te nemen** of te krijgen.
- Een aantal initiatieven kampt met **grote bestaansonzekerheden**, onder meer als gevolg van de houding en regels van de verschillende gemeenten, die in deze tijd van transformatie bovendien regelmatig veranderen.

5 Aanbevelingen uit de verschillende rapporten

Er is behoefte aan:

- **Landelijke erkenning** dat er andere wegen nodig zijn voor sommige kinderen en dat er actief onderzocht moet worden welke structurele en duurzame mogelijkheden daartoe zijn.
- **Echt drempelloze arrangementen** met een combinatie van zorg, onderwijs en jeugdhulp
- **Eerdere signalering** en een passende aanpak als kinderen uitvallen, nu is de weg veel te lang
- **Structurele samenwerkingsvormen**
- **Erkennen van autonomie** van kinderen en hun ouders
- **Ondersteuning en leren van de initiatieven**, die blijkbaar iets in de vingers hebben
- Dat er **plek** gemaakt wordt voor deze initiatieven, en nader **onderzoek** naar hoe dit vorm kan krijgen
- Dat er **minder systeemproblemen** optreden in het voortraject, in het realiseren van het aanbod, en in de vervolgstappen.
- Een **eenvoudig antwoord** op de financierings- en contractuele vragen.

[Buitendelijntjes.pdf](#) **beveelt het volgende aan:**

- **herkenningswijzer deskundigen** om eerder te signaleren en echt het gesprek aan te gaan
- structurele **plek voor de 'stem' van de thuiszitter**
- inventarisatie **educatief aanbod mentaal welzijn**
- **verbinden van deeloplossingen**
- **bijeenbrengen maatjes, buddy's** om kennis te delen en mee te werken aan structurele aanpak

Links naar rapporten

[Leren van thuiszittersinitiatieven](#) | Movisie

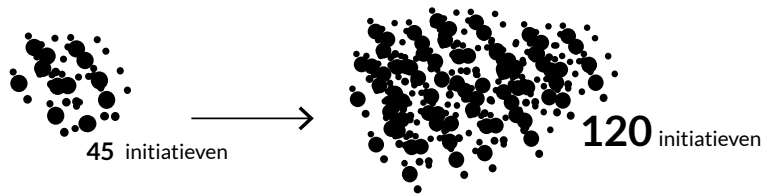
[Een lange adem voor de thuiszitter](#) | Movisie

[Buitendelijntjes.pdf](#) (balansdigitaal.nl)

[Rapport Maatwerk in leren en ontwikkelen](#) | Publicatie | Informatie langdurige zorg

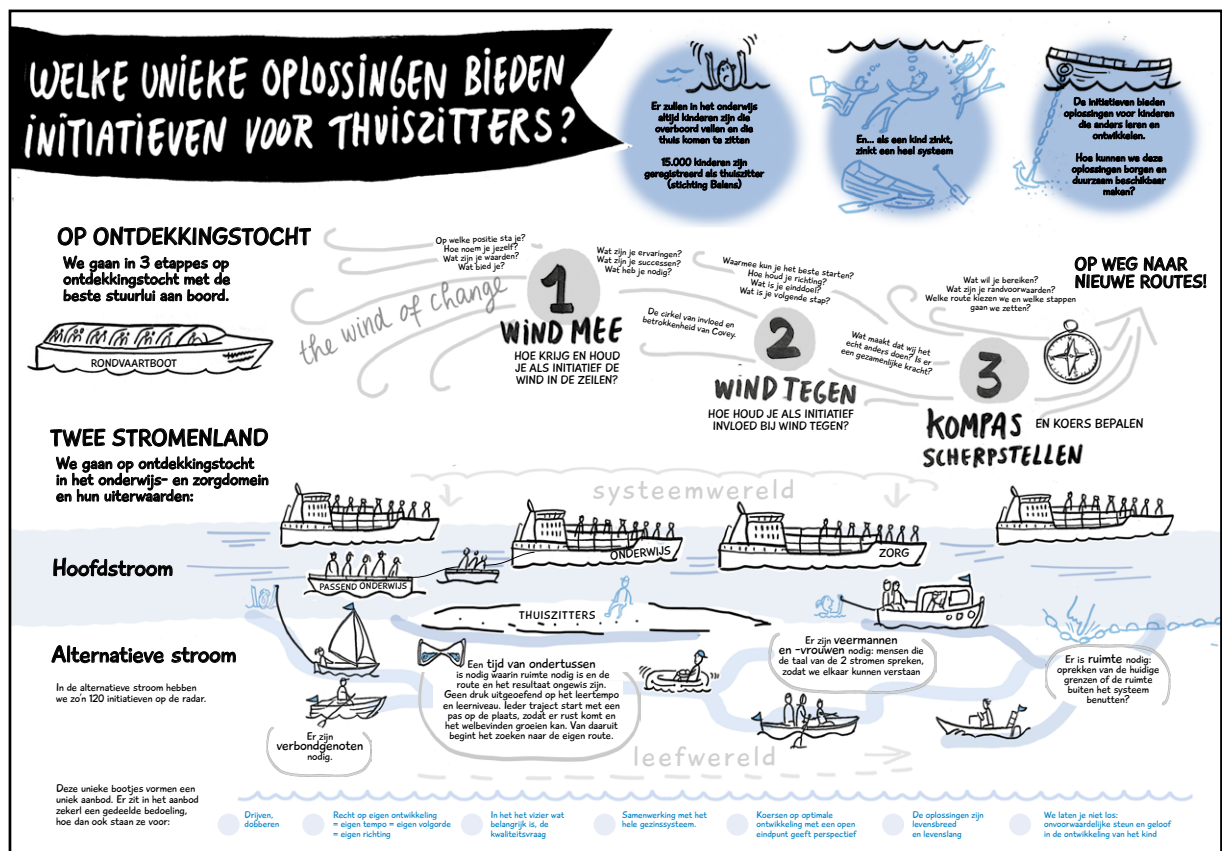
6 Komen tot een duurzame ontwikkelingsplek voor ieder kind

Aanvankelijk werden binnen het OPAZ traject 45 initiatieven beschreven. In de afgelopen jaren zijn er initiatieven gestart en soms ook weer gestopt. Inmiddels zijn er zo'n 120 initiatieven operationeel. Het is duidelijk een groeiende maatschappelijke ontwikkeling.

Het Initiatieven Collectief

Infographic: samenvatting van het traject van de initiatieven binnen het Initiatieven Collectief

De initiatieven en verbondgenoten met wie we onderweg zijn:

Initiatieven:

ACIC
De Zelzbrug
Praktijk De Regenboog
Feniks-ontwikkelingsbegeleiding
FLOOR jongerencoaching
Spectrum Multimedia & IT
Autisme Nascholing
Jomajole
Linawijs
Fia Sanders Communicatie

Verbondgenoten:

Movisie
Gedragswerk
Pratijkteam langdurige zorg en programma
OPaZ van het Ministerie van VWS
Oud Wethouder
Organisatieadviseur
Regiocoördinator OPaZ

Meer routes voor leren en ontwikkelen

Dit is het eerste document in een reeks. Het kan gezien worden als een eerste kennisdeling over wat we tot nu toe al weten en hebben opgehaald. Ons doel is om de praktijk inzichtelijk te maken door verhalen op te halen en deze te delen. En om gezamenlijk ons lichte laten schijnen op collectieve vraagstukken.

We blijven graag samenwerken in de beweging naar het realiseren van nieuwe routes voor deze kinderen en jongeren. En het duurzaam beschikbaar maken van de plekken die er al zijn.

Voel je welkom om aan te haken, want samen staan we sterker!

*Voor contact met het Initiatieven Collectief
kunt u één van de onderstaande personen benaderen:*

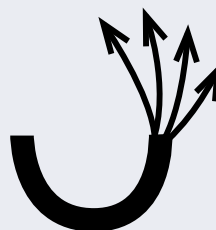
Bart van Kessel | bartvankessel@verhalen-en-verbinden.nl

Ellen van Elswijk | e.vanelswijk@movisie.nl

Marjan Veenstra | marjanveenstra@hotmail.com

Marjet Van Houten | m.vanHouten@movisie.nl

**Het Initiatieven
Collectief**

Meer routes voor leren en ontwikkelen